

Електронне наукове фахове видання "Державне управління: удосконалення та розвиток" включено до переліку наукових фахових видань України з питань державного управління (Наказ Міністерства освіти і науки України від 22.12.2016 № 1604)

Дніпровський державний
аграрно-економічний
університет

Видавництво ТОВ «ДКС-центр»

Державне управління: удосконалення та розвиток № 4, 2017

УДК 338:614.2+351

C. F. Marova,

*д. держ. упр., професор кафедри екологічного менеджменту,
Донецький державний університет управління, м. Маріуполь*

C. M. Vovk,

*к. е. н., доцент кафедри організації вищої освіти охорони здоров'я
Донецького національного медичного університету*

МЕДИЧНА ПОСЛУГА ЯК ТОВАР МЕДИЧНОГО РИНКУ

S. F. Marova,

*D. state Mgr., Professor, Department of environmental management,
Donetsk state University of management, Mariupol*

S. M. Vovk,

*Ph. D. in Economics, associate Professor of the Department of higher education of health care of
Donetsk national medical University*

MEDICAL SERVICE AS A MEDICAL PRODUCT

Досліджено загальне поняття про послугу, як економічного виду діяльності. Надані державні механізми управління медичною послугою на громадському ринку здоров'я. Визначено, що будучи товаром медичного ринку послуга, має ряд власних ознак чим різко відрізняється від будь-якого іншого товару або послуги.

The article studies a General notion of services as economic activities. Are government mechanisms for the management of medical service in the state of the market of medical services. Found that being in the market medical product that has a number of characteristics, and dramatically different from any other product or service.

Ключові слова: охорона здоров'я, ціноутворення, медична послуга, ринок медичних послуг, суспільне здоров'я, дефініції.

Keywords: health care, pricing, medical service, the market of medical services, public health, definition.

Постановка проблеми. Система охорони здоров'я - найважливіша складова системи соціального захисту держави. Вона ще має пострадянську розгалужену мережу медичних закладів, але вже з відтінком сучасності – приватний ринок медичних послуг починає займати суттєве місце в системі охорони здоров'я України. Водночас фінансування більшості лікувальних закладів досить здійснюється переважно за рахунок державних коштів, що знаходиться в щільній залежності від соціально-економічної ситуації у державі. Хронічний брак фінансових ресурсів не дозволяє надавати якісні медичні послуги

населенню. В той же час, у державах, де є змішана система охорони здоров'я, можливість надання якісних медичних послуг не викликає сумнівів, тому що достатнє фінансування дозволяє формувати їх у повному обсязі, згідно з потребами споживачів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій та виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Дослідженнями проблем фінансування медичної сфери, визначенням та ціноутворенням медичної послуги в Україні присвячено багато наукових праць. Зокрема, це роботи О.В. Чехун [4], З.О. Надюк [1], С.В. Онишко [2], К.В. Павлюк [3], А.В. Устинов [5] та інші.

Разом з цим, як показує досвід, досі не існує чіткого визначення медичної послуги як товару медичного ринку. Це спонукало нас провести відповідні дослідження та зробити спробу узагальнити існуючи поняття.

Мета даної роботи є визначення дефініції та оцінка можливості надання медичної послуги, як товару на ринку медичних послуг.

Викладення основного матеріалу. Однією з причин деформованого розвитку ринку медичних послуг в Україні є те, що на теоретичному рівні ще не має навіть остаточного визначення поняття «медична послуга». Замість цього у більшості законодавчих документів, які стосуються реформування галузі використовується поняття «медична допомога».

Здавалося доцільним спочатку розібратися у деяких підходах до дефініції «послуга». В академічному «Словнику української мови», послуга – «дія, вчинок, що дає користь, допомогу іншому» [5]. В економічній енциклопедичній літературі послуга визначається як «специфічний продукт праці, який не набуває речової форми і споживча вартість якого, на відміну від речового продукту труда, полягає в корисному ефекті праці» [7]. Слід зауважити, що економічного визначення медичної послуги на сьогодні немає. У медичних енциклопедіях це поняття визначають як сукупність лікувальних і профілактичних заходів, що проводяться під час хвороби, травми, вагітності і пологів, а також в цілях попередження захворювань та травматизму. Відомий в медичних колах англійський медичний словник «Dornald's Illustrated Medical Dictionary» визначає медичну допомогу («cure») і послуги («services»), що надаються медичними працівниками для блага пацієнта [8].

Загальне поняття про послугу, як економічного виду діяльність, розроблено Українським науково-дослідним інститутом Міністерства статистики України та дано в Державному класифікаторі України «Класифікація видів економічної діяльності» (КВЕД), затверджену Наказом Держстандарту України від 22.10.1996 р. за № 441 і введено в дію з 01.01.1997 р.

Економічну діяльність можна розглядати як процес поєднання низки дій, які призводять до отримання відповідного набору продукції чи послуг. Вид діяльності має місце тоді, коли витрачаються ресурси (устаткування, робоча сила, технологічні засоби, сировина та матеріали) для створення виробництва конкретної продукції та надання послуг. Таким чином, будь-який вид діяльності характеризується використанням ресурсів, виробничим процесом, випуском продукції або наданням послуг.

Окремий вид діяльності може складатися з єдиного простого процесу (наприклад, масаж), а може охоплювати й цілий ряд процесів, кожний з яких відноситься до відповідної класифікаційної ознаки. Наприклад, хірургічна операція вважається окремим видом діяльності і враховується при підготовці статистичної звітності роботи лікаря. В той же час, це комплексний виробничий процес, який охоплює передопераційну підготовку, ведення наркозу, безпосереднє хірургічне втручання. Але в статистичній звітності всі ці процеси розглядаються разом, як одна одиниця діяльності.

Для опису економічної діяльності КВЕД побудовано таким чином, що виділені об'єкти охоплюють всі або майже всі види діяльності, які здійснюються в будь-якій галузі господарства.

У відповідному розділі КВЕД «Охорона здоров'я і соціальна допомога» вперше документально виділена медична послуга як окремий вид економічної діяльності в галузі охорони здоров'я [6]. Згідно даних робот деяких вчених, медична практика включає:

- консультаційні послуги та лікування, що надається лікарями всіх спеціальностей в лікувальних установах (амбулаторіях) і в умовах приватної практики;
- діагностичні послуги;
- проведення аналізів;
- послуги приватних консультантів;
- послуги швидкої та невідкладної медичної допомоги;
- послуги санаторно-курортних організацій;
- послуги інших лікувальних установ для відновлення здоров'я людини [3-9].

Там же зазначається, що медичні послуги можуть бути короткострокові та довгострокові.

Виходячи з викладеного медичні послуги можна класифікувати за наступними класифікаційними ознаками, які наведені у таблиці 1.

Таблиця 1.
Класифікаційні ознаки медичної послуги

За видами медичної практики:	- консультації; - діагностика; - лікувальна справа.
За місцем надання послуги:	- стаціонар; - поліклініка; - швидка та невідкладна допомога; - санаторії, профілакторії та ін.
За складністю:	- прості послуги; - складні послуги.
За часом виконання:	- короткострокові; - довгострокові.
За кількістю учасників, зайнятих у наданні послуги:	- одноосібні; - групові
За характером економічних відносин:	- послуги державних установ; - послуги комунальних установ; - послуги установ приватного сектору.

Короткий аналіз джерел [1-9] переконує, що до використання терміну «медична допомога» більше схильні медичні працівники, а термін «медична послуга» частіше зустрічається в роботах економістів. Але ж за змістом робочих операцій і за лікувальним ефектом вони тотожні і виконують одну функцію: задоволяють потреби пацієнта. Але організація лікувального процесу передбачає формування різноманітних економічних відносин між суб'єктами надання послуги. Саме тому медичний термін непридатний для повноцінного економічного аналізу характеру виробництва медичної послуги як товару.

Медична послуга, будучи товаром ринку, різко відрізняється від якого-небудь іншого товару або послуги і характеризується рядом власних ознак:

- не існує до початку виробництва;
- трудомістка і не має чіткої вартості до закінчення виконання;
- не матеріальна;
- важко піддається розрахунку;
- персоніфікована;
- інтелектуально залежить від виробника послуги;
- якість послуги мінлива навіть при виконанні її одним й тим самим лікарем;
- будується на до послуги є суб'єктивною і залежить від особливостей споживача та ін.

Поширений стереотип суджень про безоплатність медичної допомоги та платність медичної послуги пов'язується з соціальним характером медичних відносин, адже її об'єктом є людина. Висока ступінь соціальності медичної діяльності пояснює рішучі вимоги населення щодо справедливості та доступності до медичної допомоги, а часто й до її безкоштовності. Це є підґрунтам для протиріччя між справедливістю та економічною ефективністю.

Медична послуга як результат діяльності більшістю авторів ототожнюється з виробничу діяльністю. Тоді постає питання: хто, з яких ресурсів, яким чином і наскільки раціонально буде відшкодовувати кошти, витрачені на лікування. Проте різноманітні форми фінансування та надходження грошових коштів від платника до одержувача доходів завжди існують.

Світова практика доводить, що, крім прямої оплати самим хворим послуг лікарів (direct payment), до форм фінансування можна віднести відшкодування їх страховими компаніями за рахунок платежів роботодавців і працівників (payroll taxation) або бюджетний перерозподіл податків на користь медицини (general taxation) [7].

У будь-якому випадку процес надання медичної допомоги потребує, як мінімум, економічного обґрунтування витрат (незалежно від форм їх відшкодування) та регулювання фінансових потоків. До речі, в європейських країнах не менш важливою проблемою, ніж підвищення якості медичного обслуговування населення, сьогодні вважають економію і стримування зростання витрат на медицину з метою підвищення віддачі від інвестицій у вигляді поліпшення здоров'я населення (медичний ефект інвестицій). Ці дві проблеми (медична та економічна) вирішуються одночасно і у взаємозв'язку [1].

Відокремлення медичної послуги (як виключно платної) від медичної допомоги (яка за Конституцією України є безкоштовною) вносить непорозуміння в діяльність приватного сектору. Виходить, що медична допомога ними зовсім не надається. Отже, виникає питання законності медичної праці, що виконується працівниками приватних медичних установ. Виникає небезпека недооцінки природного змісту медичної допомоги [2].

Слід зупинитися ще на одному аспекті проблеми, що розглядається. Якщо виходити з критерію платності, то слід проігнорувати той факт, що в державних та комунальних медичних закладах медична допомога повинна надаватися безоплатно. Хоча на практиці обов'язкове придбання ліків за власний рахунок вже виключає загальнодержавний принцип безоплатності медичної допомоги в Україні. Тобто вести мову про безоплатність медичної допомоги поки що проблематично. Протиріччя законодавчої бази і реальної дійсності є сприятливим середовищем для тіньових відносин.

Споживач (пациєнт), який користується платними послугами, має певні права, а саме: вимагати належного виконання послуги; ознайомитися із розрахунками вартості послуг; вільно обирати осіб, які виконують послугу.

Існують також і обов'язки для такого споживача, до яких можна віднести: своєчасну оплату вартості наданої послуги; дотримання правил та вимог медичного персоналу, що забезпечують якісне виконання медичної послуги.

Крім того, Закон України «Про захист прав споживачів» від 12.05.1991 № 1023-XII, поточна редакція від 01.01.2017, підстава 1791-19, зобов'язує медичні установи забезпечити населення безоплатовою, доступною і достовірною інформацією, що включає відомості про місце знаходження установи, режим роботи, перелік платних послуг із зазначенням їх вартості. Ця інформація повинна мати всі умови щодо надання та отримання платних послуг, а також перелік пільг для окремих категорій громадян, відомості про кваліфікацію та сертифікацію фахівців.

Плата за послуги – це плата, яка здійснюється споживачами ринку за конкретні медичні послуги. Отриманий доход від оплати медичних послуг лікувальний заклад використовує на покриття повних або часткових витрат за виконану послугу і сприяє покриттю інших поточних видатків лікарні з підвищення якості роботи. Споживач повинен здійснювати плату тільки за ті послуги, які виходять за рамки гарантованого мінімуму, що фінансується з бюджету. Таким чином, підтримується державна система охорони здоров'я і зменшується залежність медичних установ від недостатнього обсягу бюджетних асигнувань.

Розуміння сутності медичних послуг дуже важливо для реформування ринку медичних послуг в Україні і для подальшого його розвитку. Медична послуга як специфічний продукт праці (чи діяльність по створенню цього продукту) характеризується подвійністю, яка повинна відображатися в законодавстві. Як медичні, так і економічні її сторони вимагають чіткого визначення меж платності і гарантування інвестицій в охорону здоров'я.

Крім цілей ефективності і справедливості, формування платного і безоплатного секторів охорони здоров'я на основі конкуренції всередині і між собою було б значним кроком до органічної єдності ринку громадського здоров'я та його окремої структури – ринку медичних послуг.

Розвиток охорони здоров'я як соціально-економічної структури має відбуватися в гармонійній відповідності з економічним і соціальним розвитком держави. Цей принцип тісно пов'язаний з питанням адаптованості служб і підрозділів системи охорони здоров'я до національних реформ.

Така адаптація забезпечується відповідними технологіями прийняття управлінських рішень. Організація охорони здоров'я високого ступеня свободи піддається стратегії класичного планування в силу постійної рухливості внутрішніх і зовнішніх протиріч, що є основою розвитку таких систем. Управління цими системами повинне здійснюватися на науковій основі; на основі розкриття закономірностей розвитку явищ і процесів, що характеризують системи і визначають їхню сутність; на основі знання науки управління.

Багатоскладна структура досліджень утворює єдине ціле завдяки цілеспрямованому впливу на її основні зв'язки і процеси. Це досягається управлінською діяльністю, яка являє собою поєднання різних функцій (видів діяльності), спрямованих на вирішення складних проблем взаємодії в галузі.

Тому одним із видів стратегії в сучасній охороні здоров'я повинна стати стратегія соціально-етичного маркетингу, яка передбачає ведення лікувально-профілактичної діяльності, продажу товарів і послуг для окремих спеціальних груп населення (пенсіонерів, ветеранів війни та праці, одиноких, малозабезпечених, багатодітних, осіб з соціально значимими захворюваннями та ін). У комерційній діяльності повинна обов'язково бути передбачена програма спонсорства, безоплатності, зниження цін, добробчинства, чесності, етичної спрямованості. Сприятливий імідж медичної організації створюють психологічну довіру і, в кінцевому рахунку, медичний і економічний ефект.

Ринкові відносини виражают певну економічну відособленість виробників і споживачів продуктів і послуг. За своїм змістом вони включають широкий набір різних елементів. Сфера охоплення ринковими відносинами тих чи інших сторін життєдіяльності суспільства не є постійною величиною. Ринковий механізм є процесом, за допомогою якого продавці та покупці взаємодіють, щоб визначити ціну і кількість вироблених благ, отже, попит, пропозиція і ціна є його елементами.

Висновки. Отже узагальнюючи вищевикладене, можна констатувати: медична послуга, будучи товаром ринку, різко відрізняється від будь-якого іншого товару або послуги. Поширеній стереотип суджень про безоплатність медичної допомоги та платності медичної послуги, пов'язується з соціальним характером медичних відносин, адже її об'єктом є людина. Відокремлення медичної послуги, як виключно платної, від медичної допомоги, яка є безоплатною, вносить непорозуміння в діяльність приватного сектору медицини.

Тому, перспективними напрямами подальших досліджень в окресленій темі можна вважати вивчення механізмів державного управління медичними послугами, визначенням ціноутворення та можливості їх використання в українській системі охорони здоров'я.

Література.

1. Надюк З. О. Державне регулювання ціноутворення на ринку медичних послуг в Україні / З. О. Надюк // Економіка та держава – 2008. – № 5. – С. 64 – 67.
2. Онишко С. В. Удосконалення фінансування системи охорони здоров'я у сферах формування людського капіталу та оздоровлення державних фінансів / С. В. Онишко // Науковий вісник Національного університету ДПС України (економіка, право) – 2011. – № 4(55). – С. 66 – 69.
3. Павлюк К. В. Удосконалення механізмів фінансування медичних послуг в Україні / К. В. Павлюк //Фінанси України. – 2016. – №. 2. – С. 64-82.
4. Чехун О.В. Надання платних медичних послуг: цивільно-правові аспекти / О.В. Чехун // Часопис Київського університету права. — 2010. — № 2. — С. 213-216.
5. Устинов А. В. Розширено перелік платних медичних послуг //Український медичний часопис. – 2016. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.umj.com.ua/article/101150/rozshireno-perelik-platnih-medichnih-poslug>
6. КВЕД – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://kved.biz.ua>
7. American Diabetes Association et al. Economic costs of diabetes in the US in 2012 // Diabetes care. – 2013. – Т. 36. – №. 4. – С. 1033-1046.
8. Glick H. A. et al. Economic evaluation in clinical trials. – OUP Oxford, 2014.
9. Tarricone R. et al. Improving the methods for the economic evaluation of medical devices // Health Economics. – 2017. – Т. 26. – №. S1. – С. 70-92.

References.

1. Nadiuk, Z. O. (2008), “Derzhavne rehuliuvannia tsinoutvorennia na rynku medychnykh posluh v Ukraini”, Ekonomika ta derzhava, vol. 5, pp. 64 – 67.
2. Onyshko, S.V. (2011), “Udoskonalennia finansuvannia systemy okhorony zdorov'ia u sferakh formuvannia liuds'koho kapitalu ta ozdorovlennia derzhavnykh finansiv”, Naukovyj visnyk Natsional'noho universytetu DPS Ukrainy (ekonomika, pravo) , vol. 4(55) , pp. 66 – 69.
3. Pavliuk, K. V. (2016), “Udoskonalennia mekhanizmiv finansuvannia medychnykh posluh v Ukraini”, Finansy Ukrainy, vol. 2, pp. 64-82.
4. Chekhun, O.V. (2010), “Nadannia platnykh medychnykh posluh: tsyvil'no-pravovi aspekyt”, Chasopys Kyiv'skoho universytetu prava, vol. 2, pp. 213-216.
5. Ustynov, A.V. (2016), “Expanded list of paid medical services”, available at: <http://www.umj.com.ua/article/101150/rozshireno-perelik-platnih-medichnih-poslug> (Accessed 05 April 2017).
6. KVED (2017), available at: <https://kved.biz.ua> (Accessed 05 April 2017).
7. American Diabetes Association (2013), “Economic costs of diabetes in the US in 2012”, Diabetes care, vol. 36, no. 4, pp. 1033-1046.
8. Glick, H. A. (2014), Economic evaluation in clinical trials, OUP, Oxford, UK.
9. Tarricone, R. (2017), “Improving the methods for the economic evaluation of medical devices”, Health Economics, vol. 26, no. S1, pp. 70-92.

Стаття надійшла до редакції 11.04.2017 р.

Бропу